

МОНЕТАРНІ НАПРЯМКИ ПОДАЛЬШОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Розкриваються питання про монетарні напрямки удосконалення кредитного ринку України, які залежить в кризовий період передусім від НБУ. Лише зважені та скоординовані дії центрального банку можуть стати дієвим механізмом вирішення проблем банків, підвищення ефективності їх функціонування та забезпечення фінансової стабільності. Вибір певної монетарної політики є результатом врахування багатьох факторів, що зумовлює необхідність вивчення досвіду інших країн у подоланні кризових явищ у банківській системі.

Ключові слова: грошова маса, облікова ставка, монетарна політика, центральний банк.

Сучасні реалії ставлять економічну систему України в умови функціонування на основі конкуренції, що робить механізми швидкої й ефективної мобілізації ресурсів для подальшого розвитку виробничої й інвестиційної діяльності найбільш затребуваними. Крім того, в умовах інтеграції у світову економіку за допомогою вдосконалення фінансових методів повинні бути про стимульовані процеси найбільш повного використання наявного виробничого потенціалу й подальший його розвиток на якісній основі, що стане передумовою конкурентоспроможності України на світовому ринку. За оцінками фахівців, потенціал нашої держави (враховуючи наявні експертні оцінки землі й природних ресурсів) становить близько 5,7 трлн. грн. (у тому числі, фінансовий - 2.2. трлн. грн.), і його мобілізація значною мірою залежить від ефективності використання ринкових інструментів монетарної політики. Світова практика свідчить про те, що обсяги й структура фінансово-кредитних ресурсів, напрямки їхнього використання, особливо для країн з перехідною економікою, багато в чому залежать від економічної політики держави.

Розвинені країни, що сформували потужні внутрішні ринки, регулюють зростання грошової маси в межах рахункового індексу (Німеччина, Англія, США). Регулювання валютного курсу національної грошової одиниці використовують європейські країни з розвинутою експорт-орієнтованою економікою (Австрія, Бельгія, Нідерланди). Через те, що економіка України сильно залежить від міжнародних факторів (більше 60 % ВВП становить експортоорієнтована продукція), для національної системи регулювання валютного курсу визначено як стратегічний напрямки політики НБУ [1, с. 149-151].

Стан і рівень розвитку національного фінансового сектора впливає на вибір грошово-кредитного інструментарію НБУ. В Україні через недостатній розвиток фінансових інструментів,

НБУ вдається до використання механізму рефінансування й норми обов'язкових резервів (найпоширенішим методом регулювання центральних банків країн є операції на відкритому ринку, оскільки вони легко контролюються й дають швидкий результат). Однак можливості цих інструментів в Україні обмежені. Фактично ставка рефінансування використовується Нацбанком переважно як інструмент фіскальної політики, і впливає на фінансовий ринок не як інструмент грошово-кредитної політики, що робить безпосередній вплив; а також виконує роль індикативного показника очікуваного (прогнозованого) рівня інфляції в майбутньому періоді для основних учасників фінансового ринку. дійсно, у розвинених країнах світу основними завданнями ставки рефінансування є кредитування банківського сектора, надання економіці вільних коштів у випадку їхньої нестачі. Ця ставка близька до поточного рівня інфляції, а зазвичай трохи вище, тобто в неї вже закладається зростання цін.

Так, Федеральна резервна система США (ФРС США) з грудня 2008 року утримувала базову процентну ставку на рекордно низькому рівні - в діапазоні 0,0-0,25 % річних. Основні зміни процентної ставки ФРС США були такими: у вересні 2007 року вона становила 5,25 % і надалі поступово знижувалась. У грудні 2008 року, ставка була знижена з 1 % до 0,0-0,25 %.

У рамках реалізації урядової Програми допомоги компаніям з метою порятунку їхніх активів під час кризи обсягом 700 млрд. дол. США були викуплені "токсичні" активи банків та інших корпорацій, здійснено масштабну фінансову допомогу й цільові інвестиції у банки та страхові компанії на суму 309 млрд. дол. США. Після завершення програми позичальника на жовтень 2010 року було повернуто дві третини обсягу фінансової допомоги за цією програмою. Неповоротними залишаються близько 255 млрд. дол. США, з них 60 млрд. дол. США становлять

позики, що були розподілені у вигляді кредитів серед більш як 600 американських банків, переважно малих і середніх.

Монетарна політика Банку Англії в період подолання наслідків кризи мала дві особливості: низький рівень процентної ставки і продовження програми викупу державних цінних облігацій у рамках реалізації цілей "кількісного пом'якшення". Така політика передбачає стимулювання ділової активності відповідними інструментами.

Банк Англії для антикризового стимулювання економіки зменшив проценту ставку на 4,5 в.п. - до 0,5 %. Його програма щодо викупу держоблігацій обсягом 200 млрд. фунтів стерлінгів стала інструментом грошово-кредитного стимулювання з метою досягнення цільового дохвідсоткового рівня інфляції в країні. Скорочення обсягів цієї програми планується тільки наприкінці 2012 року - до 150 млрд. фунтів стерлінгів і до 100 млрд. фунтів стерлінгів наприкінці 2013-го. За прогнозами аналітиків, встановлення жорсткішої грошово-кредитної політики у Великобританії малоймовірно, що пов'язано з особливостями програми податково-бюджетної консолідації.

Монетарні інструменти Європейського центрального банку (ЄЦБ) перебувають у практичній площині проведення регіонально консолідованої процентної політики, придбання зобов'язань суверенних та інших дебіторів, надання кредитів під заставу облігацій країн-членів Європейського Союзу.

Ключова процентна ставка ЄЦБ тримається на рівні 1 % з травня 2009 року, за оцінками, підвищення цієї ставки відтермінується щонайменше до четвертого кварталу 2011 року. ЄЦБ також прогнозує, що інфляція у середньостроковій перспективі залишиться у межах двохвідсоткового цільового орієнтира.

Серед центробанків країн групи БРІК (Бразилія, Росія, Індія, Китай) предметний інтерес становлять дії Банку Росії. У Росії у 2010 році розпочалося економічне відновлення. Стан грошової сфери визначали такі фактори, як поліпшення платіжного балансу, зниження процентних ставок, зміцнення рубля при збільшенні попиту на нього, зростання банківських резервів.

У 2010 році монетарна політика Банку Росії була спрямована на стимулювання кредитної активності банків і підвищення доступності кредитних ресурсів. У 2010 році ставка рефінансування Банку Росії знижувалася чотири рази з інтервалом 0,25 в.п. - з 8,5 до 7,75 %. Проте наприкінці лютого 2011 року ця ставка зросла до 8 %. Під час збільшення обсягу валютних надходжень за рахунок поточних операцій протягом першого півріччя 2010 року Банк Росії

був активним нетто-покупцем іноземної валюти, обсяги придбання якої становили 44,1 млрд. дол. США. Відповідний обсяг наданої рублевої ліквідності становив у першому півріччі 2010 року 1,3 трлн. рублів. Унаслідок проведення інтервенцій Банком Росії на внутрішньому ринку і значної підтримки ліквідності банків зменшився попит кредитних організацій Росії на інструменти рефінансування.

За оцінками, гострота інфляційних очікувань у Росії поступово зменшилася. З метою підтримки внутрішніх факторів зростання Банк Росія має наміри продовжувати стимулюючу грошово-кредитну політику [2, с. 20-26].

Україні стабілізація банківської системи забезпечується діяльністю Національного банку України в рамках індикації необхідних змін монетарної політики, які були зумовлені процесами розвитку як зовнішніх, так і внутрішніх фінансових ринків. Вектор дій НБУ спрямовувався на підтримку ліквідності банківської системи України, коли антикризова переорієнтація грошово-кредитної та валютно-курсової політики відображалася в активізації механізмів рефінансування, змін у політиці резервування, стримування впливу коштів за межі банківської системи з варіативним використанням інтервенційних інструментів.

Серед інструментів процентної політики НБУ важлива облікова ставка. Проблема, яка залишається нерозв'язною дотепер, полягає в тому, що вартість грошей в Україні все ще переважно визначається змінами ринкової кон'юнктури та ризиками і порівняно менше - процентною політикою монетарного регулятора. Тому зміни облікової ставки та ставок рефінансування на фінансових ринках не трансформуються безпосередньо і швидко в зміні процентних ставок банків за кредитами та депозитами. Проте саме економічні негаразди останніх років, і особливо уроки фінансової кризи, засвідчили необхідність підвищення ролі процентної політики: "головним каналом грошової пропозиції потрібно зробити рефінансування банків, а основним інструментом регулювання - ставку процента (рефінансування)" [3, с. 28-45].

Головна причина того, що облікова ставка в Україні не повною мірою виконує роль "орієнтира ціни на гроші", полягає в особливостях функціонування інших сегментів фінансового ринку і ціноутворення на відповідні активи. Насамперед це стосується непрозорого вітчизняного ринку цінних паперів (особливо ринків акцій), унаслідок чого ціна фондових активів мало кореспондується з їх вартістю. Ціна на фондові активи фактично залишається "річчю в собі", а термін "справедлива вартість активів"

використовується переважно як імовірна конструкція.

Облікова ставка НБУ була і залишається вищою порівняно зі ставками центробанків економічно розвинутих країн. Близькі значення облікових ставок центробанків України і Росії пояснюються схожістю умов функціонування фінансових ринків двох країн.

Тричі здійснене НБУ у 2010 році зниження облікової ставки - до 7,75% (з 10.08.2010 р.) спрямоване на збільшення пропозиції грошей та відновлення циркуляції кредитів у фінансовій системі держави. Утримання НБУ високого порівняно з економічно розвинутими країнами рівня облікової ставки доцільне з огляду на збереження інфляційних та інших ризиків, необхідність заохочення припливу капіталу в Україну та водночас на стримування його відпливу.

Утім, гроші для багатьох позичальників залишаються дефіцитом унаслідок їх дорожнечі, а підприємства і домогосподарства потерпають від браку обігових коштів. Імплицитно проблеми банків визначаються проблемами їх клієнтів. Оскільки ресурсне забезпечення ділової активності у великій мірі визначається пропозицією грошей, то центробанки як кредитори останньої інстанції вимушені "взяти на себе функцію основного фінансового посередника, доповнюючи, а то й повністю підміняючи роль банків" [4, с. 3-7].

В Україні необхідне поступове підвищення ролі облікової ставки як інструмента грошово-кредитної політики. Облікова ставка не повинна сприйматись як статистичний індикатор. Потрібні дієві заходи щодо підвищення ефективності функціонування фінансових ринків, насамперед - фондового. Його належний розвиток необхідний як для "зв'язування" надлишкової ліквідності, так і для розширення інструментарію управління ризиками та мобільнішого оперування потоками капіталу.

Тому в сучасних умовах доцільне лише поступове зниження ставки - з урахуванням інфляції та змін відсоткових ризиків банків. Облікова ставка повинна забезпечувати банкам мінімальну прибутковість без різких коливань вартості ресурсів (оскільки банки не повинні мати від'ємний нетто-результат процентних доходів).

Сучасний стан розвитку економіки України висуває нові вимоги до економічної політики держави, які полягають у необхідності зміщення акцентів із зовнішньої орієнтації економіки на активізацію та стимулювання розвитку внутрішнього ринку. Для цього грошово-кредитна політика Національного банку України як складова частина економічної політики, має забезпечити

відповідне монетарне підґрунтя для стабільного соціально-економічного розвитку - цінову стабільність і зменшення інфляції у довгостроковому періоді.

Аналіз основних макроекономічних показників засвідчив, що економіка країни наразі перебуває на етапі посткризового відновлення та створення надійної бази для забезпечення високих темпів економічного зростання в середньостроковій перспективі. Зміни, які відбулися продовж січня-вересня 2010 року в економіці, відповідним чином відобразилися як у фінансовій сфері, так і на грошово-кредитному ринку зокрема

Прогноз розвитку економіки у 2011 році враховує світові тенденції, які характеризуються ознаками подальшого виходу з кризи із відповідним зростанням попиту, посилення дисципліни трансакцій і фінансової діяльності, підвищення ролі держави в управлінні економікою очікується поступове відновлення попиту на продукцію та послуги українського виробництва на зовнішніх ринках, активізація діяльності зовнішніх інвесторів. Збільшення притоку іноземного капіталу в країну відбуватиметься як за рахунок реалізації проектів, спрямованих на підготовку та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи з футболу 2012 року, так і шляхом здійснення приватизаційної програми. Посилення внутрішньої фінансової дисципліни на всіх рівнях сприятиме скороченню припливу короткострокового спекулятивного капіталу, що зменшуватиме ризики кризового рецидиву.

Очікується, що зростання реального ВВП у 2011 році становитиме 4,5%. Прогнозується певне збільшення чисельності зайнятого населення в економіці (до 20,6 - 20,4 млн. осіб) та зниження рівня безробіття (до 7,6 - 8,1%), а також зростання реальної заробітної плати на 4%.

Загальний розвиток валютного ринку у 2012-2014 роках визначатиметься низкою вже існуючих тенденцій, а також ефективністю зусиль, спрямованих на поглиблення структурних перетворень у вітчизняній економіці. Суттєвий вплив на динаміку загального балансу попиту та пропозиції іноземної валюти матимуть заплановані обсяги платежів за зовнішніми борговими зобов'язаннями, а також структура їх фінансування. При цьому розмір надходжень за зовнішніми кредитами значною мірою впливатиме на загальний стан не лише рахунку операцій з капіталом та фінансових операцій, але й всього платіжного балансу. Тому нетто-баланс попиту та пропозиції іноземної валюти на внутрішньому ринку та курсова динаміка гривні знаходитимуться під прямим впливом позичкової активності вітчизняних банків і підприємств.

Отже, динамічні зміни в економіці й фінансово-

кредитній сфері вимагають удосконалення методів і інструментів реалізації грошово-кредитної політики. В інституціональному плані на сьогоднішній день в Україні банки відіграють головну роль у системі фінансового посередництва, акумулювання інвестиційних ресурсів, перевершуючи інших фінансових посередників по економічному потенціалу, тому розвиток кредитних операцій банків з реальним сектором економіки багато в чому визначає темпи й характер структурних перетворень. Формування гнучкої грошово-кредитної політики відповідних до пріоритетних напрямів розвитку України, повинно бути погоджене із загальними механізмами макроекономічного регулювання й залежить від взаємодії багатьох факторів [5, с. 29-41].

Проаналізувавши формування та розвиток грошово-кредитної (монетаристської) політики, вплив держави на стан економіки України за остання роки можна сказати, що в нашій країні відбувалися "злети" і "падіння" грошово-кредитної системи, що свідчить про неможливість повної стабільності грошово-кредитної системи.

Для ефективного розвитку грошово-кредитної політики потрібно:

- чітко встановити план дій щодо вирішення проблем грошово-кредитної політики з метою ліквідування наслідків економічної кризи;

- не "копіювати" грошово-кредитну політику інших країн, а використовувати досягнення цих країн сформувати і розвивати свою монетаристську політику, яка б підходила менталітету українців та їхнім традиціям ведення бізнесу;

- повернути довіру фізичних та юридичних осіб до банківської системи шляхом зниження процентних ставок з метою надання банками кредитів й заохочування населення для створення нових підприємств, фірм, компаній, новітніх технологій тощо, для стимулювання та подальшого розвитку тих галузей промисловості в яких Україна має захист, що призведе до руху та збільшенню капіталу, який необхідний як грошово-кредитній системі, так і економіці України в цілому;

- частково реформувати грошово-кредитну політику з метою сприяння розвитку як малого бізнесу, так і великого бізнесу в Україні;

- зменшити видатки на утримання державного апарату, але збільшити соціальні видатки, видатки на фінансування розвитку економіки, що в свою чергу позитивно вплине на розвиток грошово-кредитної системи України.

Але головною метою грошово-кредитної політики у 2011 році надалі відповідно до Конституції України лишатиметься забезпечення стабільності грошової одиниці, що є основою для

забезпечення збалансованого економічного розвитку, підвищення рівня зайнятості та реальних доходів населення.

Дослідження тенденцій розвитку та проблем кредитного ринку України засвідчує потребу більш ефективного розвитку та забезпечення стабільності банківської системи та вдосконалення законодавчої бази кредитного ринку. Цього можна досягти, запровадивши досконалі механізми регулювання кредитного ринку, а саме [6, с. 29-41]:

1. Національному банку України в найближчій перспективі доцільно ініціювати прийняття Верховною Радою Закону України "Про кредит та кредитні відносини", який би законодавчо врегулював усі кредитні взаємовідносини між кредиторами та боржниками.

2. Розробити механізми, які б не давали змоги банкам кредитувати фізичних осіб без наявності інформації про їх доходи, що б позитивно вплинуло на якість кредитних портфелів комерційних банків. Таким заходом, наприклад, міг бути нормативний акт, який би впровадив суттєве підвищення норми відрахувань у резерви за такими кредитами.

3. Запровадити публікацію в доступних широкому колу суб'єктів ринку засобах масової інформації даних про рейтингові оцінки банків, які встановлені за результатами інспектувань НБУ, що забезпечить більш зважений підхід банків до допустимого рівня ризиків та дозволить більш зважено обирати позичальникам банка-партнера.

4. Здійснити масові перевірки банківських установ щодо отримання ними вимог "Правил надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту", які впроваджені Постановою Правління Національного банку України від 10 травня 2007 р. №168.

5. Національному банку України необхідно запровадити кваліфікаційні вимоги до працівників, які безпосередньо працюють на точках продажу кредитів (так званих "віддалених робочих місць"), які беруть участь у виборі кола позичальників банку, що повинно зменшити обсяг проблемних кредитів.

Україна має всі шанси для швидкого виходу з кризи, але для цього необхідні радикальні заходи, одним з яких може стати стратегія реструктуризації кредитної сфери, орієнтована на забезпечення поживлення та розбудову вітчизняного кредитного ринку, котрий у підсумку може задовольняти потреби реального сектору кредитними ресурсами та сприяти динамічному соціально-економічному розвитку країни в умовах інтеграції у глобалізований фінансовий простір.

Для втілення цієї стратегії уряд має проводити ефективну і послідовну антикризову політику.

Оскільки майбутнє фінансової і кредитної систем безпосередньо формується під впливом макроекономічної ситуації, для подолання кризових негараздів необхідні концентрація незалежної монетарної політики та узгодженість дій усіх ланок економічної влади.

Список літератури

1. Пономаренко А.А. Особливості кредитно-грошової політики на сучасному етапі // Вісник Черкаського університету. - 2009. - № 151. - С. 149-155.

2. Грищенко В. Світова фінансова криза: діагностика та нові підходи до виживання на фінансовому ринку // Вісник НБУ. - 2011. - № 2 (180). - С. 20-26.

3. Вовчак О., Могильницькі М., Хмелярчук М. Кредити у системі макроекономічної рівноваги // Вісник НБУ. - 2011. - № 2 (180). - С. 28-45.

4. Міщенко В. Шляхи подолання фінансово-економічної кризи в Україні // Вісник НБУ. - 2009. - №2. - С.3-7.

5. Дзюблюк О. Грошово-кредитна політика в період кризових явищ на світових фінансових ринках // Вісник Національного банку України. - 2009. - № 4. - С. 29-41.

Аннотація

Н.В. Саинчук

МОНЕТАРНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ДАЛЬНЕЙШЕГО УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ КРЕДИТНОГО РЫНКА УКРАИНЫ

Раскрываются вопросы о монетарных направлениях усовершенствования кредитного рынка Украины, которые зависят в кризисный период от НБУ. Только четкие и скоординированные действия центрального банка могут стать основным механизмом решения проблем банков, повышение эффективности их функционирования и обеспечение финансовой стабильности. Выбор определенной монетарной политики есть результатом учета многих факторов, которые учитывают необходимость изучения опыта других стран при преодолении кризисных явлений в банковской системе.

Ключевые слова: денежная масса, учетная ставка, монетарная политика, центральный банк.

Summary

Natalia Sainchuk

MONETARY FIELDS OF FURTHER UKRAINIAN LOANS MARKET IMPROVEMENT

Questions about monetary fields improvement of Ukrainian loans market, which in crisis period depends mainly on National Bank of Ukraine are shown in this paper. Only considered and coordinated actions of central bank can become actionable mechanism of banks problem solving, increaser in effectiveness of their functioning and provider of financial stability. Election of definite monetary policy is a result of consideration of many factors, what specifies necessity of studying of other countries experience in overcoming crisis effects in banking system.

Keywords: money mass, interest rate, monetary policy, central bank.